

4. 100 років з часу заснування Хмельницької державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2001 рік / склад. С. Михайлова. – Хмельницький, 2000. – С. 20-24. – Про Гуська – С. 22.
5. Хмельницька державна обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Островського // Слободянюк П.Я. Культура Хмельниччини. – Хмельницький, 1995. – С. 233-237. – Про Гуська В.П. – С. 234
6. Хмельницька ОУНБ: історія заснування, роки становлення, поступу // Бібліотека і час : ювіл. зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ. – Хмельницький, 2001. – С.10 – 19. – Про Гуська В.П. – С. 14.
7. Синиця Н. М. Хронологія основних подій в житті Хмельницької державної ОУНБ ім. М. Островського / Н. М. Синиця // Бібліотека і час : ювіл. зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ. – Хмельницький, 2001. – С.4 – 8. – Про Гуська В.П. – С. 6.

Стаття розкриває основні вехи життя і бібліотечної діяльності бывшего директора Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н. Островського В.П. Гусько.

Ключевые слова: Хмельницький, обласна універсальна наукова бібліотека, методист, видання, бібліографічні вказівники.

УДК 025.1:027.7:378.4(477.43-25)ХНУ(092)

*О.П. Григоренко,
м. Хмельницький*

В. М. Петрицька і наукова бібліотека Хмельницького національного університету

У статті розповідається про одного з лідерів бібліотечної справи України Валентину Михайлівну Петрицьку та трансформацію під її керівництвом наукової бібліотеки Хмельницького національного університету в провідний науково-інформаційний центр навчального закладу.

Ключові слова: Валентина Михайлівна Петрицька, Хмельницький національний університет, бібліотека, бібліографія, каталог, електронний каталог, електронна бібліотека, абонемент, методичний відділ, інформаційні технології, студенти.

У створенні інтелекту нації – головного завдання закладів освіти, неймовірно зростає роль бібліотек. Хмельницький національний університет найбільший на Поділлі вищий навчальний заклад. Він посідає почесне місце серед класичних університетів України, розширює горизонти науки, наполегливо здобуває світове визнання.

У своєму становленні наукова бібліотека ХНУ пройшла кілька етапів розвитку і працею кількох поколінь бібліотекарів посіла помітне місце в інформаційному просторі як навчального закладу, так і держави в цілому. Успіхи бібліотеки – це перш за все, самовіддана праця колективу. Тут працюють професіонали, деякі з них присвятили колективу все своє життя.

Серед них – Петрицька Валентина Михайлівна, яка більше 20 років очолювала книгозбірню. Справжня подвижниця бібліотечної справи Валентина Михайлівна здійснила вагомий внесок у розвиток бібліотек області, а бібліотеку ХНУ зробила відомою не тільки в Україні, але й за її межами.

Життєва і трудова біографія В. М. Петрицької є типовою для покоління, час загартування якого припав на післявоєнні роки. Народилася в Москві в 1937 року в сім'ї службовців. 1941 року родина переїхала до Проскурова – у рідне місто батька. З перших днів війни він на фронті, загинув 1945 року в Німеччині. Подільське місто стало рідним. Жила з матір'ю і молодшим братом, відчувши на собі всі випробування “дітей війни”. Всього в житті домагалася своєю наполегливою працею. Річні бібліотечні курси при обласній науковій бібліотеці стали першим кроком до бібліотечної справи.

Трудова діяльність Валентини Петрицької розпочалася з посади завідувачки бібліотеки військової частини. Надалі – навчання в Ленінградському бібліотечному інституті, яке поєднувала з роботою в обласній бібліотеці ім. М. Островського. Спочатку видавала книги, а згодом працювала бібліографом. Допомогала природна допитливість та працездатність. В. М. Петрицька стала одним з тих бібліографів–краєзнавців, хто заклав початок розвитку краєзнавчої бібліографії.

1966 року очолила Хмельницький обласний бібліотечний колектор, де впродовж 18 років відстоювала інтереси бібліотек усіх систем і відомств області, сприяла формуванню книжкових фондів, вчилася керувати людьми, бачити і вирішувати складні проблеми. Працю В. М. Петрицької на посаді директора обласного бібліоколектора, кращого в Радянському Союзі, відзначено орденом “Знак пошани”.

Проявила себе ерудованим, ініціативним, відданим бібліотечній справі працівником з неабиякими організаторськими здібностями. Тому й була запрошена 1984 року на посаду директора бібліотеки ХНУ [1, с. 5]. На роки її керівництва (1984 – 2005) припав період найбільшого розвитку бібліотеки. Володіючи досвідом організаторської роботи, пройшовши нелегку школу керівника, вона постійно прагнула вдосконалювати роботу бібліотеки. Енергійна і ділова швидко увійшла в курс справ колективу. Перш за все почала вчитися сама: їздила на семінари та конференції, знайомила із досвідом роботи передових бібліотек Москви, Києва, Львова, Вінниці, виокремлюючи все нове, цікаве, прогресивне.

Саме в той час розпочався новий етап діяльності бібліотеки. Стрімкий розвиток навчального закладу, відкриття нових факультетів та спеціальностей, підготовка власних науково-педагогічних кадрів у стінах університету розширювали коло завдань, які стояли перед бібліотекою і спонукали впроваджувати нові прогресивні форми і методи роботи.

Усвідомлення високої місії вищої школи, а в ній бібліотеки, щире прагнення приносити користь справі, якій служила – все це працювало на успіх. Доволі часто директор нагадувала своїм підлеглим, що частина їхньої праці закладена в дипломи випускників, підкреслюючи цим значущість та авторитет бібліотечної діяльності.

Ініціативність, уміння працювати з людьми посилювали авторитет Валентини Михайлівни, забезпечували їй підтримку ректорів Р.І. Сіліна, М.Є.Скиби, проректорів В. П. Кошеля, С. Г. Костогриза, В. М. Нижника, М. П. Войнаренка, які з розумінням ставились до проблем, які порушувала директор книгозбірні, допомагали вирішувати найскладніші питання, пов'язані зі створенням матеріально-технічної бази, оснащенням бібліотеки, комплектуванням кадрового складу.

З кінця 1980-х та початку 1990-х років бібліотека активно розвивалась, змінювалась її структура, створювались нові відділи, впроваджувались нововведення. Створена з ініціативи директора рада по комплектуванню за участю представників навчального закладу сприяла покращенню формування книжкового фонду. Запроваджений груповий метод видачі літератури сприяв оперативності обслуговування студентів на навчальних абонементях, розподіл фондів у читальних залах за галузевою ознакою допомагав ефективніше використовувати всі багатства бібліотеки.

Змінювалися та оновлювалися форми інформаційно-бібліографічного обслуговування. Удосконалювалися традиційні заходи

як то “День кафедри”, “День спеціаліста”, проводилися “Дні бібліотеки на кафедрах”.

Визначною подією для бібліотеки став перехід 1988 року в нове приміщення площею понад 4 тис. м², побудоване силами студентських будівельних загонів за ініціативою та ідеєю тодішнього ректора професора Р. І. Сіліна, який надавав великого значення бібліотеці як першій лабораторії ВНЗ. Нова дев'ятиповерхова споруда бібліотеки стала не тільки окрасою навчального закладу, але й всього міста. Колективом проведена величезна робота по облаштуванню приміщень, упорядкуванню книжкових фондів, створенню відповідного дизайну.

Вирішувати питання допомагала природна працездатність Валентини Михайлівни, робота з кадрами, налагодження партнерських зв'язків із службами навчального закладу, друзями бібліотеки. Незмінними помічником директора в ті роки була Н. Б. Беднарська – фахівець з великим досвідом, яка проявляла велику енергію та уміння на всіх ділянках роботи.

Особливу увагу В.М. Петрицька приділяла методичній службі бібліотеки, тому ідеї та пропозиції завідувачки новоствореного методичного відділу Р.М.Рибалко, людини талановитої, творчої та надзвичайно відданої бібліотеці, завжди підтримувала, виносила на обговорення колективу для впровадження в практику роботи [2, с. 19]. Таким чином керівники структурних підрозділів долучались до управління бібліотекою. Цьому сприяла діяльність дорадчих органів: ради при директорі, методичної, наставників, комісії з наукової організації праці. У бібліотеці склався колектив одностайних з числа заступників директора, завідувачів відділами та головних спеціалістів. Професійно компетентні, ініціативні, вони самовіддано працювали над розвитком і удосконаленням роботи всього колективу.

Ці роки ознаменовані впровадженням нових, цікавих форм і методів роботи з розкриття та ефективного використання книжкових фондів, покращення бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів. Розширюються зв'язки з викладачами кафедр, проводяться тижні та місячники літератури для студентів, щорічні науково-теоретичні конференції, професійні конкурси для бібліотекарів. Особлива увага приділяється допомозі студентам в індивідуальній роботі. Пожвавилася просвітницька робота [3, с. 243-244].

Довелося пережити й роки економічного спаду в країні. Перед директором постало питання – як зорієнтуватися в сучасних умовах, підтримувати імідж бібліотеки, не здавати позицій. В.М. Петрицька зуміла не тільки зберегти набуте, але й успішно вирішувала ряд поставлених проблем. Ознайомившись з досвідом автоматизації

бібліотек України і Росії, захопилася ідеєю створення електронного каталогу в бібліотеці, знайшла однодумців, розуміння і підтримку. Колеги з Москви допомогли придбати першу ЕОМ “Мазовія”. Однак через обмеженість фінансування і дефіцит кадрів робота просувалася повільно. Перші кроки були зроблені для впровадження маркетингової діяльності. 1993 року при бібліотеці відкрито кіоск з продажу дублетної літератури та літератури, зданої на комісію, введені платні послуги. Отримувані кошти використовувались на соціальні потреби, матеріальне заохочення, премії та доплати працівникам бібліотеки. 2005 року вони склали 147,7 тис. грн.

Із віднесенням бібліотеки до I категорії за оплатою праці штат бібліотеки збільшився до 80 чоловік, що дало можливість активізувати діяльність книгозбірні.

Новий етап у розвитку бібліотеки університету розпочався з широкого запровадження комп’ютерних технологій в усі бібліотечні, інформаційні та управлінські процеси [4, с.274-277]. І в цьому велика заслуга В. М. Петрицької. Ідею автоматизації вона виношувала давно, з часу перебування на курсах підвищення кваліфікації в Московському бібліотечному інституті. Заручившись підтримкою деканів факультетів, Валентина Михайлівна домоглася створення 1998 року відділу автоматизації саме в стінах бібліотеки, що і стало запорукою успіху. За позабюджетні кошти деканатів придбані перші комп’ютери. Підтримуючи ініціативи бібліотеки, ректорат виділив асигнування на техніку й штат.

Виняткова роль в інформатизації бібліотеки належить В. О. Глухенькій. Великий досвід, глибокі інженерні знання, вимогливість та принциповість допомагали створити колектив відділу, вміло та оперативно організувати роботу. Було створено локальну бібліотечну мережу, яка об’єднує 44 персональних комп’ютерів з виходом в Інтернет. Придбано і запроваджено нове програмне забезпечення “УФД. Бібліотека”. Інженери-програмісти доповнювали його та створювали власні програмні продукти. Методичну підтримку забезпечував методичний відділ, підготувавши близько 15 інструктивно-регламентуючих документів. Автоматизовано основні технологічні процеси комплектування та наукового опрацювання видань, бібліографування та інформаційно-бібліографічне обслуговування [5, с. 22-31].

Головним в автоматизації бібліотечних процесів стало створення 2000 року електронного каталогу, над яким напружено працював увесь колектив упродовж 4-х років. Організація електронного каталогу дозволила бібліотеці перейти на якісно новий рівень обслуговування, який дає можливість задовольнити найрізно-

манітніші запити користувачів, полегшити інформаційний пошук.

Могутнім інструментом бібліотечно-інформаційного обслуговування та важливим інструментом інформаційного комплексу університету, що забезпечував якісно нові можливості реалізації завдань бібліотеки щодо надання користувачам широкого доступу до інформаційних ресурсів та представлення бібліотеки в світовому інформаційному просторі, стало створення в 1998 р. власного web-сайту, одного з перших на той час в Україні [6, с. 245-252]. З роками web-сайт став дуже популярним. За 2002 р. його відвідало близько 6 тис. користувачів, за 2005 рік – 61 тис. із 52 країн світу, за 2006 р. – понад 185 тис. з 85 країн. Середня відвідуваність становить близько 15 тис. на місяць.

Формування електронної бібліотеки (2002 р.) в рамках програми комп'ютеризації університету дозволило відкрити ще один пріоритетний напрям роботи книгозбірні [7, с. 32-33], забезпечити доступ користувачів до інтегрованих наукових, освітніх, довідково-бібліографічних ресурсів. Наповненню електронної бібліотеки сприяє корпоративна діяльність з обміну електронними повнотекстовими базами даних з бібліотеками вищих навчальних закладів України. Важливим етапом придбання джерел на електронних носіях та створення власних сприяло відкриття сектору електронної бібліотеки.

Комп'ютеризація бібліотеки розширила спектр послуг інформаційно-бібліографічного обслуговування, підвищила оперативність і повноту задоволення інформаційних потреб користувачів. Як посередник і навігатор в електронному інформаційному просторі бібліотека пропонує нову систему занять з “Основ інформаційної культури” [2, с. 28-29].

Запровадження цифрових технологій, створення електронного каталогу дозволило перейти на автоматизовану документо видачу на всіх пунктах видачі для всіх категорій читачів. У вересні 2004 р. вперше проведено масову видачу літератури студентам молодших курсів із застосуванням цієї технології. За 6 днів понад 2,5 тис. студентів отримали близько 16 тис. підручників. За 20–30 хв. книги отримували 2–3 групи студентів. Застосування автоматизованої книговидачі заощаджує час читачів і бібліотекарів, сприяє ефективнішому використанню книжкових фондів, підвищує культуру обслуговування. У читальних залах користувачі отримують документи за кілька хвилин.

Таким чином у Хмельницькому національному університеті з 1998 р. діє нова модель бібліотеки ВНЗ як багатофункціонального науково-інформаційного центру університету, особливостями якого є:

1. Створення єдиного інформаційного простору університету;

2. Формування електронних ресурсів;
3. Створення електронних колекцій і бази даних;
4. Доступ до віддалених інформаційних ресурсів;
5. Розробка навігаторів до Інтернет-ресурсів;
6. Створення електронного каталогу;
7. Створення електронної бібліотеки;
8. Нова модель довідково-бібліографічного обслуговування;
9. Впровадження автоматизованої документовидачі;
10. Впровадження комп'ютерних технологій в бібліотечні процеси – комплектування, наукове опрацювання, бібліографування, видавничу та наукову діяльність.

Своє 40-річчя (2002 р.) бібліотека зустріла зміцненням позицій в науковому і освітньому середовищі університету. Структурна перебудова та впровадження нових технологій піднесло її діяльність на вищий щабель, сформована нова модель бібліотечно-бібліографічного обслуговування.

За роки директорства В. М. Петрицької значно зросли і кількісні показники. Книжковий фонд збільшився до 600 тис. примірників. Організовано 10 відділів, 11 секторів, працювало 7 читальних залів, читальні абонементи, зал електронної інформації, сектор просвітницької роботи. Сформовано колектив з 90 осіб. Проведена ювілейна науково-практична конференція “Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві”, створено документальний фільм “Бібліотека – душа університету”. Упродовж року на сторінках загальнодержавних видань та обласної преси надруковано понад 20 публікацій про книгозбірню та її колектив.

Послідовним перетворенням діяльності бібліотеки в подальші роки сприяла концепція “Комплексного розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на 2002-2006 рр.”. Удосконалюються інформаційні технології, проводиться робота по накопиченню електронних ресурсів, розширюється наукова діяльність.

Вагомий внесок в розбудову бібліотеки внесла наступник В. М. Петрицької на посаді директора О. Б. Айвазян. Вона багато зробила для запровадження нових технологій, розвитку інноваційного менеджменту.

Удосконаленню роботи з інформаційного забезпечення науководослідної діяльності, використання інформаційних ресурсів бібліотеки, організації доступу до світових джерел інформації сприяло проведення в останні роки наукових досліджень. На них ґрунтується інноваційна діяльність бібліотеки, орієнтована на організаційну, технологічну та управлінську модернізацію всіх

напрямків роботи бібліотеки. За результатами досліджень “Використання бібліотечних ресурсів та задоволення попиту читачів” (2005), “Інформаційні потреби користувачів бібліотеки в контексті особистісно-орієнтованої освіти” (2004), “Якість обслуговування очима читачів” (2002), які проводились у рамках програми “Бібліотека та книга в житті молоді”, розроблені конкретні рекомендації щодо створення та використання ресурсів власної генерації, освоєння каналів Інтернет, формування електронної бази університету, запровадження інновацій в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні користувачів.

Наукова робота інформаційно-бібліографічного відділу спрямована на вдосконалення форм довідково-бібліографічного обслуговування наукової діяльності університету, використання нових засобів доступу до інформаційних джерел. Увага приділяється краєзнавчій роботі. Видано близько 20 бібліографічних покажчиків із серії “Бібліографія вчених університету”, створюються електронні видання “Праці вчених університету”, “Публікації про університет”.

Вирішальним засобом інноваційного розвитку книгозбірні стала діяльність з реалізації проектів “Від якості інформаційно-бібліографічного обслуговування – до якості освіти”, “Майбутнє планети в наших руках”, “Книги, що зцілюють душі” (2003-2005 рр.), програми “Молодий спеціаліст ХХІ ст.”, створеної в співдружності з викладачами. Щорічні виставки, конкурси, презентації, розкривають інтелектуальний потенціал колективу університету, спонукають і студентів і викладачів до наукової діяльності, надають практичну допомогу в досягненні життєвого успіху.

Бібліотека постійно ділиться своїми досягненнями з колегами Києва, Харкова, Одеси, Вінниці, Криму. З 1988 по 2005 рр. працівниками бібліотеки підготовлено близько 90 доповідей та виступів. У роботі науково-практичної конференції “Інформаційні технології в бібліотеках вищих навчальних закладів освіти західного регіону: нові рішення, осмислення підходів та проблем” (2001 р.) брали участь 46 працівників з 26 бібліотек ВНЗ України, на нараді-семінарі бібліотек Київської зони – понад 70 осіб (2005 р.).

Чільне місце в діяльності бібліотеки займає просвітницька робота. Поряд з традиційними застосовувались нові форми роботи – “Абетка відомих імен”, “Відкриття минулого заради майбутнього”, мистецькі уроки “У храмі муз”. Популярністю у читачів користуються зустрічі з цікавими людьми, уроки-роздуми, години цікавих повідомлень, філософські роздуми, години духовності, зустрічі в Літературній вітальні з цікавими людьми, виставки картин, літературні вечори та диспути.

Опікуючись питаннями добору та розстановки кадрів, вимоглива та уважна до людей В. М. Петрицька дбала про покращення і зміцнення морального клімату, багато уваги приділяла індивідуальній роботі. Цінила в них професійний капітал, служіння інтересам бібліотеки, індивідуальні таланти. Вчила молодих, була для них професійним наставником, намагалася прищепити любов до професії та відповідальність за роботу. Досить часто їй доводилось виступати на нарадах, ректоратах, засіданнях вченої ради, відстоюючи інтереси бібліотеки, піднімаючи імідж бібліотекаря і бібліотеки, дбала про моральне та матеріальне заохочення співробітників. Колектив бібліотеки неодноразово нагороджувався Почесними грамотами Міністерства освіти та науки України, облдержадміністрації, ректоратом університету, працівники заохочувались матеріально і морально.

Невтомність, відкритість, постійний потяг до нового, ґрунтовний діловий підхід до всіх без винятку справ – все це створювало навколо Валентини Михайлівни якусь особливу, творчу атмосферу. Разом з цим у бібліотеці панував порядок, дисципліна, діловитість та відповідальність.

За її ініціативи колективом книгозбірні реалізовано багато цікавих проектів та інновацій. Це і нові методи управління бібліотекою, і структурна реорганізація, прикладні наукові дослідження, проектна діяльність, організація роботи клубів та літературної вітальні, акція “Подаруй бібліотеці книгу” та інші.

За безпосередньою участю В. М. Петрицької розроблялись важливі стратегічні документи бібліотеки: основні напрямки розвитку, концепції, програми, готувались наукові видання.

Впродовж тривалого часу вона була активним членом науково-методичної бібліотечної комісії при Міністерстві освіти і науки України, брала участь у роботі обласної методичної бібліотечної ради.

Серед численних подяк, грамот та відзнак, відмінник освіти України В. М. Петрицька найвищою вважає Почесну грамоту Української бібліотечної асоціації “За відданість бібліотечній справі”, якій присвятила понад 50 років свого життя [8, с. 91-93].

Осягаючи шлях пройдений бібліотекою В.М. Петрицька з вдячністю говорить про найцінніший скарб – її працівників, зокрема – М. І. Рижук, Н. Б. Беднарську, Р. М. Рибалко, Н. Є. Марчук, Я. Р. Стадник, Л. В. Яковлеву, Г. В. Вдовіну, які вже на заслуженому відпочинку, а також О. Б. Айвазян, В. О. Глухеньку, В. О. Василюшину, Н. З. Беймук, Л. І. Іщенко, Т. Ф. Марчак, О. М. Великосельську, Т. К. Онищук, Т. Г. Панасюк, В. О. Макутру, Л. О. Сергієву, С. В. Луццюк, К. А. Чабан, О. М. Бичко, О. О. Мацей, Т. Б. Мельник та інших.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Справа всього життя / О. Айвазян // Університет (газета Хмельницького національного університету). – 2007. – № 1 (64).
2. Петрицька В. М. Колективний портрет бібліотеки університету крізь призму історії / В. М. Петрицька // Скарбниця знань університету (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). – Хмельницький, 2002.
3. Григоренко О. П. Виховний і культурний центр Хмельницького державного технологічного університету Поділля / О. П. Григоренко, А. Г. Філінюк // Духовні витоки Поділля: творці історії краю. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ч.1. – Хмельницький, 1994.
4. Петрицька В. М. Бібліотека в єдиному інформаційно-освітньому просторі вузу / В. М. Петрицька, О. Б. Айвазян // Вісник технологічного університету Поділля. Технічні науки. – 2002. – № 6. – Ч.1.
5. Айвазян О. Б. Сучасні інформаційні технології в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету / О. Б. Айвазян, В. О. Глухенька, В. М. Петрицька // Комп'ютерні технології в Хмельницькому національному університеті. Інформаційний збірник. – Хмельницький, 2007.
6. Чабан К. А. Електронні інформаційні ресурси власної генерації в системі обслуговування користувачів бібліотеки Хмельницького державного університету / К. А. Чабан // Інформаційні ресурси та послуги: нові види, проблеми розвитку та використання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава, 2004.
7. Глухенька В. О. Електронна бібліотека Хмельницького національного університету – технологічні аспекти створення та використання / В. О. Глухенька // Бібліотечний форум України. – 2005. – №3.
8. Іщенко Л.І. Директор: і покликання, і доля / Л.І. Іщенко // Скарбниця знань університету (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). – Хмельницький, 2002.

В статтє рассказывается об одном из лидеров библиотечного дела Украины Валентину Михайловну Петрицькую и трансформацию под ее руководством научной библиотеки Хмельницкого национального университета на ведущий научно-информационный центр учебного заведения.

Ключевые слова: Валентина Михайловна Петрицькая, Хмельницький національний університет, бібліотека, бібліографія, каталог, електронний каталог, електронна бібліотека, абонемент, методический отдел, інформаційні технології, студенти.